

SILJE SOLHEIM KARLSEN

«Fordi du såg idéen i meg» Ragnvald Skrede og kjærligheten

Mennesket, diktjeget, i Ragnvald Skredes lyrikk er ofte mannlig, men ikke bare mann, det er også mandig – og diktenes *motiver*, fra klassisk heltelitteratur og norrøn mytologi, blant annet, understreker i de fleste tilfeller at diktenes *her og nå* er manndomstid, at livet er manndomsstrid. I mange dikt synes livsholdninga å være trassig, nærmest uforsonlig, preget av både sårhet, bitterhet og kamplyst. Det mannlige diktjeget er også ofte aktivt og potent, mer i bevegelse enn i ro – diktjeget går, klyver, springer, flyg, grynner og grev, ruller som stein, «hard, vond, vitlaus» (Skrede 1952, 11). Kanskje speiler denne aktive trassen og uroen det som Egil Ulateig i *Korsfestelsen: Historien om Ragnvald Skede og Vågå* kaller Skredes «dikterbanen»: diktningen er skapt av smerte over eksistensen og et forsøk på å finne mening i det meningsløse (Ulateig 2003, 18). I søken etter slik mening vender ofte diktjegene blikket innover, og knytter, i eksistensfilosofisk ånd, mening til det å finne ut av hvem man er, i djupet av seg selv:

Siger!

Har i livsens kvasse
strid du tapt et slag,
vel, så må du trasse
hugheilt denne dag.

Finn deg att
eit feste for din trøyte fot!
Sank deg til det neste
slaget kraft og mot!

Trass og harm deg bruse
da i sjela inn!
Sigervilje suse
gjennom alt sitt sinn!

Bu deg som ein tiger
til eit kjempesprang!
Tenk på siger, siger
heile dagen lang!

All din hug ein loge,
eld og berre eld!
Ver ein spana boge
heilt til skotet fell!
(Skrede 1949, 39–40)

Selv om det implisitte jeget i dette diktet taler til et du, kan en lese apostrofen som om jeget (også) snakker til seg selv og innprenter en potent og kraftfull livsholdning. I imperativ form er diktet en oppfordring, et påbud, om å finne fotfeste i seg selv, være kampklar, ha kraft og mot. I djupet av selvet i dette diktet er «all din hug ein loge / eld og berre eld!», i andre dikt rommer djupet elva Finna, gården Heljar i Sund, Besseggen, storm og hav, kjellermannen. I djupet klyver femtenåringen, her er Sisyfos og Satan, norrøne skalder, snøfjom og ild, døde og levende. Djupet rommer trass, blod, tap, litteratur. Og kjærlighet. I den noe sparsommelige Skrede-resepsjonen, blant annet redegjort for i Skrede-biografiene som kom ut i 2003,⁶ løftes det fram hvordan Skredes dikt ofte kretser rundt det å være utstøtt og utenfor fellesskapet, om indre styrke og det å ta riktige og etiske valg, om å kjempe

6. I tillegg til journalisten Egil Ulateigs biografi *Korsfestelsen: Historien om Ragnvald Skrede og Vågå* ga litteraturprofessor Otto Hageberg ut *Svidd sjel: Ein biografi om Ragnvald Skrede*. Begge biografiene vier mye plass til dommen Skrede ble ilagt for sedelighetsforbrytelser mot sine egne elever – og hvorvidt dette var et justismord – men særlig Hagebergs biografi går i tillegg grundig inn i Skredes forfatterskap og den kritikk og anerkjennelse han i sin samtid høstet for sine diktsamlinger.

for å gi mening til det som virker meningsløst. Generelt skaper diktenes motiver, de mannlige diktjegenene og den kompromissløse livsholdninga et helhetsinntrykk av manndomsstrid, at individet står alene, til tross for at det også i flere av Skredes dikt finnes et «du».

Denne artikkelens tittel siterer diktet «Kvifor» som nettopp handler om et du,⁷ og diktet tydeliggjør hvordan diktjeget ikke bare definerer dette duet, men også selv defineres av det. En nøkkel til dette er tanken om at den andre ser «idéen i meg». «Kvifor» er ett av ikke så mange kjærlighetsdikt i Skredes lyriske forfatterskap, men kanskje er det nettopp fordi det ikke er trengsel mellom dem at de lyser så sterkt? Utgangspunktet for denne artikkelen er å undersøke et utvalg av Skredes kjærlighetsdikt for å finne ut om og hvordan disse intime og genuine relasjonene inngår i det som ellers synes å være diktjegenes livsprosjekt: å finne fotfeste i djupet av seg selv, være «ein spana boge / heilt til skotet fell» (Skrede 1949, 39–40).

Idéen i mennesket – tre dikt

Idéen om mennesket, eller hva det betyr å være menneske, er et motiv vi kjenner fra filosofien, men som, selvsagt, ikke har et fast svar. Forestillinger om hva som kjennetegner mennesket har endret seg gjennom historien, men et fellestrekk fra Platon til moderne tid er at man ser for seg at mennesket har en sjel, og at svaret kanskje ligger i denne. Sjelen har imidlertid gått fra å bli sett på som en slags universell essens som hører hjemme i idéverdenen i Platons lære, til å bli forankret i kroppen og knyttet til begreper som essens, sinn, moral, mål, natur. I eksistensialismen handler det om at mennesket er ansvarlig for seg selv, for å bli sitt eget grunnlag, noe som krever en vilje til å være bevisst sin eksistens, ta makt over eget liv og skape seg selv gjennom handling. I dette ligger det også element av angst, i det at frihet gir angst, og også kan føre til avmakt.

Dersom vi tar utgangspunkt i Skredes potente, mannlige diktjegg, og motivene som kretser om kamp og strid, kan det tyde på at idéen

7. Diktet siteres og kommenteres på neste side.

om selvet i hans diktning er forankret i det Søren Kierkegaard kaller etisk livsanskuelse. Livet forplikter, og det å velge livsvei er avgjørende. Det etiske i mennesket, ifølge Kierkegaard, handler om ved hvilket middel man blir den man blir (Kierkegaard 1995, 159). Valget gjøres på bakgrunn av alvor, ansvar og en tro på å gjøre det rette. *Idéen i mennesket* hos Skrede kan en kanskje forstå ikke bare som menneskets identitet, men menneskets potensiale. Hvem man er, handler om hvem man vil være, hvem man har vært, hvem man vil bli – og hvordan man blir det. Selvet eksisterer imidlertid ikke i et vakuum, det eksisterer innenfor et narrativ, i forhold til omgivelser, historie og andre. Betydningen andre kan ha for selvet hos Skredes diktjegg, kommer tydelig fram i diktet «Kvifor» fra *I open båt på havet* (1952, 38):

Kvifor?

Kvifor eg valde deg?
Fordi augo dine er Jønndalsdjupe.

Fordi du er elskeglad
einmannskvinne.

Fordi mine ufødde søner
ville ha deg til mor.

Fordi eg av alle kvinner
helst vil sjå deg ved dødssenga mi.

Fordi du såg avgrunnar i meg
utan å svimre.

Fordi *du* valde meg, vel!
Fordi du såg idéen i meg.

Også dette diktet er et apostrofisk dikt, en direkte tiltale til et du. Diktet er formulert som et svar på et spørsmål fra den som tiltales, duet, om

hvorfor diktjeget har valgt nettopp henne. Kvifor eg valde deg? Gjennom gjentakelsen av ordet *fordi* gis sju grunner til dette valget. Dette grepet åpner for en hyllest av duet. En slik lyrisk tiltale til et fraværende du er et vanlig grep i kjærlighetsdikt, som i sin natur kan sies å ville etablere eller bekrefte en relasjon – i diktets øyeblikk møtes jeget og duet, mens vi som lesere liksom overhører hans svar til henne. Hva er så argumentene for å velge nettopp henne? I mange kjærlighetsdikt ligger for eksempel ytre attributter, den elskendes skjønnhet, eller begjær til grunn for forelskelsen og valget av partner. Atle Kittang peker i «Om kjærleik og lyrikk» på at kjærlighetsmotivet i diktekunsten kan uttrykke kroppslig begjær, begjær som styrer menneskelig kreativitet, og begjær etter å overskride menneskets grunnmangel, som er at vi er forgjengelige (Kittang 2012, 45–46). Kittangs drøfting viser kjærlighetsdiktingas mange drivkrefter, fra ønsker om fullbyrdelse av kjærlighet til sorg og sinne over tapt kjærlighet. I Skredes dikt er den første forklaringen øyensynlig en fysisk attributt, «fordi augo dine er Jønndalsdjupe». Jønndalen er ifølge Ulateig en djup dal, som en revne i fjellet mellom Dovre og Vågå (Ulateig, 2003), og det er åpenbart øynenes *djup* som er det viktigste, som et speil inn i mennesket, i sjelen om man vil. De neste forklaringene handler mer om duets *egenskaper*, «fordi du er elskeglad enmannskvinne», som jeg forstår som en trofast, kjærlig kvinne – og et godt morsemne, hans ufødde sønner vil ha henne til mor. I de siste tre strofene er det som om blikket vendes tilbake mot diktjeget selv, hvordan han med henne kan være den han er, og vise sitt innerste: hun ser avgrunnene i han uten å svimle. I diktsamlinga *Bak dei siste blånar* (1961) finner vi et dikt som heter «Ned i Hades», der det spørres om du, når det virkelig gjelder, våger å gå ned i Hades i din sjel, og hvordan det å våge dét gir styrke, klarsyn, og faste steg videre. I diktet «Kvifor» er det avgjørende at hun ser ned i avgrunnen, Hades, i *han*, og likevel velger *han*. «Fordi du valde meg, vel! Fordi du såg idéen i meg».

Det er et vakkert dikt, som hele tiden holder fast ved dette valget av duet, som skjer i diktets her og nå. Valget gjenskapes igjen og igjen, repetitivt med sine «fordi». Og vi som lesere blir ikke bare vitner til dette valget når vi overhører det eller leser det, det gjenskapes også i oss. Som Jonathan Culler (2015) peker på i sine teorier om apostrofen,

er det leseren som får diktet til å skje, gjennom lesninger av diktet gjenskaper man hendelsen – som skapende performance og språklig hendelse. Apostrofen i diktet fungerer som triangulær tiltale (Culler 2015, 8), der jeget taler direkte til duet, men indirekte til leseren. Det er vi som blir adressert, vi føres inn i diktets nå, vi tar del i den forbindelsen mellom jeget og duet som skapes – og ikke minst vi inviteres til å fortolke og undre oss over diktets innhold – for eksempel *hva er idéen i meg?* Vi kan tenke oss at ideen i han er hans innerste karakter og personlighet, den han vil være eller den han *må være* – og at motivasjonen, eller bevegelsen mot målet er avhengig av, eller starter ved, kjærlighetens kraft.

Vi holder fast i «idéen i meg», men forflytter oss fra Jønndalsdjupe øyne til profeten Muhammed og hans kone Khadidja fra samlinga *Grunnmalm* fra 1966 (40):

Muhammed og Khadidja

Og Muhammed sa om Khadidja:

– Yngre og vakrere kvinner har eg elska,
men ingen som Khadidja;
ho var den einaste som trudde på meg.

– Kva er det du seier, Muhammed?
Er då kvinnekjærleik det same som tru?
Elskar mannen einast når han *blir* elska?

– Khadidjas kjærleik er meir enn tru.
Khadidja ser idéen i meg,
naturens meining med meg,
fordi ho sjølv er av same kynde.
Vi er eitt, vi to, og i vårt blod
skal Allah vinne siger.

Etter et kjent mønster fra religiøse fortellinger framstår diktet som en samtale mellom Muhammed og en ikke-navngitt stemme (Breidlid & Nicolaisen, 2011). Samtalen minner om et manuskript for framførelse

eller forkynnelse, med åpninga «Og Muhammed sa». Deretter hører vi Muhammed i første strofe si at Khadidja var den eneste som trodde på han. Andre strofe er en kritisk, nesten litt bestyrtet reaksjon på denne uttalelsen fra en ukjent stemme: «– Kva er det du seier, Muhammed, er kvinnekjærleik det same som tru?». Kan mannen bare elske når han først blir elsket, eller, hvis vi husker tilbake til diktet «Kvifor»: elsker/velger mannen først når han blir valgt? Muhammed klargjør kjærlighetens natur og vilkår i tredje strofe: «Khadidja ser idéen i meg / naturens mening med meg». Diktet likestiller her idéen i selvet med naturens mening med selvet, en formulering som umiddelbart virker som noe deterministisk og utenfra. Men hvis vi går tilbake til eksistensialismen, og til Kierkegaard, kan vi se at det å være seg selv etter sin bestemmelse likevel er en aktiv handling, i det at man må våge å velge seg selv (1995, 162–163), og man må forholde seg til andre som dette mennesket. I «Muhammed og Khadidja» ser de begge hvem den andre er, de er to av samme natur: «Vi er eitt, vi to». Historien forteller at Muhammeds første hustru Khadidja, som var en velstående enke som var 15 år eldre enn han, var den første som så Muhammed som profet. Khadidja trodde på Muhammed da han møtte motstand i Mekka, og sammen bygget de opp den islamske troen i Medina.

Kjærligheten er mer enn begjær, og mer enn tro; det er en kraft, og dette ser vi i flere av Skredes dikt som omhandler kjærlighet eller personlige, mellommenneskelige relasjonar. I diktet «Gneiste» kan vi lese: «ei sterk usynleg hand / slo stål mot stein / i hugen din, / og sløkte voner brann / med loge rein / i hugen *min*» (Skrede 1952, 26), eller som i «Nytt hjarta»: «auga til auga / kan lik olje i sjø / ein universell balsandroppe / falle på eit ishjarta [...] så isen brånar / og eit menneske takkar ut i rømda / fordi det har fått eit nytt hjarta, / fordi det kan elske og bli elska» (Skrede 1961, 33). Mellommenneskelige forbindelser, eller kjærlighetsbånd, kan altså vises som gnister mellom sinn, eller som blikk mellom mennesker, det kan tenne brann og tine hjerter. Eller det kan anes som duften av den elskedes hår:

Angen av håret ditt

I kveld er du langt ifrå meg
miler bak miler
Men angen av håret ditt når meg
og hugen smiler

Over bygder og byar
tenkjer eg sår og sæl
Over hav og skinande vidder
under stjerner og nordlys har angen
svevngangarlett svive
Visst veggen så vel

Lånt alt som var friskt på ferda
lånt alt som er reint i verda
for å svale mi gruvlande sjel
(Skrede 1963, 16)

Som jeg var inne på innledningsvis, er det en grunnleggende følelse av ensomhet i mange av Skredes dikt, også i de der det finnes et du. I dette diktet er det først og fremst en fysisk avstand mellom diktjeget og duet, en avstand som tilsynelatende viskes ut av at lukten av håret hennes når diktjeget. Både i «Kvifor» og i «Angen av håret ditt» er det mannen som er det talende subjektet, som objekt er det kvinnelige duet taust. Kittang spør i «Om kjærleik og lyrikk» om det er forskjell på menn og kvinners poetiske kjærlighetsuttrykk, og han gir ikke noe svar, men reiser spørsmålet gjennom lesninger av dikt av Wergeland, Browning og Ditlevsen. Kittang viser gjennom disse lesningene hvordan det i alle de utvalgte diktene er mannen som er den aktivt handlende, mens kvinnen er passiv. I dette diktet av Skrede er det åpenbart at det er jeget som er hovedperson: Alene sitter jeget med sine tanker og grublinger, en indre, mental aktivitet og uro, men plutselig aner han (eller maner fram) angen av hennes hår. Måten denne angen kommer til han på, er søvngjengerlett svevende, altså ubevisst, men samtidig målbevisst, og den kommer med friskhet,

renhet. Det er et vakkert kjærlighetsdikt som viser *kjærlighetens kraft* til å lindre uro, men vi kan samtidig lese diktet som at denne kraften er en kraft til gode for jeget, hennes kjærlighets mål og misjon er å svale hans grublende sjel, stilne hans uro. Kanskje kunne man også ha tenkt seg at diktet skriver fram et skille mellom mannlig ånd (tanker og grubling) og kvinnelig kropp (duften av hennes hår), eventuelt kan vi tenke oss at disse tre diktene til sammen uttrykker en tanke om at kjærlighetens drivkraft er et ønske om å bli hel, ikke bare i seg selv, men også gjennom å oppnå sitt formål eller idé i en annens bilde av en selv?

Grunnhåttan i meg – lyskjernen i sjela hennar

I Skredes diktning ser vi at det er en sammenheng mellom det som kan sees som idéen i mennesket – formulert på forskjellige måter, som for eksempel grunnfjellsviljen i di sjel, din grunnmalm eller grunnhåttan i deg – og menneskets valg og handlinger. Man må finne sin «uslipt[e] glimestein / i sitt inste sjelerom» (Skrede 1962, 58), men for å slipe den trenger en kanskje noen andre, at noen ser deg og møter deg som den du er? I diktet «Siste ynskje» i samlinga *Vintersvale*, 1970, ser vi hvordan diktjeget tenker at hjartesmilet, det ekte og kjærlige smilet fra hjertet fra menneske til menneske utgjør livets lyseste og vakreste øyeblikk, og avslører menneskets sanne jeg: «da såg eg mennesket i grunnform / venare enn Venus frå Milo / venare enn haustfargar soleglad» (Skrede 1970, 61). Det kommer ganske tydelig fram i Skredes diktning at det å vite hvem man er, finne sin grunnform, og leve og handle deretter er en grunnverdi – selv om det nødvendigvis ikke garanterer for noe enkelt liv. I diktet «I open båt på havet» i samlinga med samme navn (1952, 7) ser vi hvordan spørsmålet om hvem man er, blir aktualisert ved livets slutt:

I open båt på havet

Ingen veit kven han er
før han har sett Fylgja si.

Hallfred Vandrædaskald
døydde i open båt på havet;
men før augo hans brast,
såg han Fylgja si.

Eg vil òg døy
i open båt på havet.
Byrg og bratt
skal Fylgja mi
koma over bårene
brynjekledd i mi siste stund.
Med ein barsk smil skal ho sjå meg inn i augo.
Lygn, vondskap, misunning, alt veikt i meg
skal bråne som vaks i eld,
og lik eit knivkvast skjer gjennom sjøen
skal sjølv grunnhåtten i meg bråblenkje
i ein einaste useiande lagnadstung sekund.

I gammel norsk folketro er ei fylgje en følgeånd, som er en slags personifisering av en persons karakter, oftest i dyreham. I sagalitteraturen og norrøn mytologi kan ei fylgje også være en kvinnelig verneånd knyttet til ætten. I dette diktet er Fylgja av hunkjønn, samtidig som hun er et speil for personens innerste. Diktet plasserer seg i den norrøne litteraturens verden, både med referansen til Hallfred Vandrædaskald, som var skalden til Olav Tryggvason, med sin livsholdning og med sine lydrim. Byrg, bratt, brynjekledd, barsk kommer Fylgja over bårene. Lydrimene på b gjør at ordene nærmest spyttes ut, diktet er et slags ønsket eller tenkt framsyn om døden, men viser ingen dødsangst uten en forventning om endelig å få føle grunnhåtten i seg – og ikke minst en forventning om at ens veike sider skal «bråne som vaks i eld», og at jeget i livets siste sekund skal være ekte, hel og lysende. Grunntonen, motivene og de språklige bildene i dette diktet gir assosiasjoner til det norrøne maskulinitetsidealet, som er å være sterk og modig, klok og lojal.

Kjærlighetsdiktene er på sin side mer lavmælte, lite dramatiske og gir ikke mye uttrykk for himmelstormende kjærlighet og begjær, det

er nesten påtakelig. Kanskje er det rett og slett fordi nærhet og kjærlighet er vanskelig, både i liv og diktning. I samlinga *Gamaldans* heter det i diktet «Den einsame sjel»: «Stille seg innpå ein tiur i spel / er ein vanskeleg kunst / Men noko som er nesten umogeleg / er å koma nær eit menneske» (Skrede 1973, 32). Videre i diktet drages diktjeget mellom ønsket om fellesskap og ensomhet: «Sjela lengtar men ottast / Vil bli funnen men ikkje bli funnen / Vil vera samsæl men einsam». Ønsket om ensomhet kan kanskje sees som et forsvar, en flukt fra frykten for svik fra andre, mer enn et reelt ønske om å faktisk være alene. Det er en risiko å komme nær andre, og la andre komme nær en selv. Kittang beskriver kjærlighetslyrikken som emosjonelt ladd lyrikk, bønn om kjærlighet og uttrykk for en mangel (Kittang 2021, 37). Det er ikke lett å finne slike tydelige uttrykk for romantisk kjærlighet i Skredes dikt. Kjærlighetsdiktene er preget av mer intellektuelle enn erotiske forbindelser, det er lite kroppslig begjær, patos eller store ord:

Strålestund

Det var ingenting strålende ved henne,
berre grå, god styrke som fåe såg.

—

Så gjekk stormen over jorda.
Det fanst ikkje eitt smog
der ikkje visne blad fauk.

—

Da lynte det frå lyskjernen
i den reine sjela hennar
som frå ein diamant,
løynd under sorp og bøs.

(Skrede 1949, 67)

Første strofe gir en beskrivelse av henne, og allerede her ser vi at det tegnes opp en kontrast mellom ytre og indre kvaliteter: Det er altså det alminnelige, anonyme utseendet som kjennetegner henne. Men ordet styrke er essensielt. I neste strofe går en storm over jorda. Vi kan

for eksempel tenke oss stormen over jorda som bilde på verdenskrigen, som blåste fram og virvlet opp visne blader overalt. Eller stormen kan være bilde på andre hendelser, generelle eller mer personlige, som er omveltende og som synliggjør samfunnets råttenskap og søppel. Det er likevel *da* – og ordet *da* forteller oss at det er når det var som verst, vanskeligst, mest stormfullt, *da* viste grunnhåttten eller grunnmalmen i henne seg, som noe ubesudlet, verdifullt, uknuselig. Diktet verdsetter og hyller karakter, ikke utseende og staffasje – og diktets ganske stillfarne form og tone står i stil til dette. En interessant merknad til dette diktet er forøvrig at siste verselinje er endret fra samlinga *Det du ikkje veit* (1949) til *Dikt i utval* (1969), der siste verselinje lyder: «halvløynd under bos». I versjonen fra 1949 er diamanten helt skjult inntil lyskjernen lyner, mens i 1969 bare halvskjult.

Det virker altså å være ganske stor forskjell i energien mellom det som er reine kjærlighetsdikt, og de diktene som handler om livets evige kamp, etiske valg og det å være mann. Kjærlighetsdiktene er ganske lavmælte, både i form og innhold, det er lite fart og dramatisk energi, lite himmelstormende følelser, men ser vi på gjengangermotivene i Skredes diktning, og den stadige understrekinga av hva som virkelig er verdifullt, så rommer diktet «Strålestund» kanskje likevel i sin stillfarenhet den største anerkjennelse og kjærlighetserklæring.

Kjærlighet i trengselsår

I de kjærlighetsdiktene vi har lest hittil er det *egenskapene* til den andre som løftes fram, gjerne de egenskapene som beriker eller løfter diktjeget. I tillegg handler også kjærlighet om valg, å velge for seg selv og å velge den andre. Valg kan også bety å velge bort, eller ikke aktivt velge den andre, og i et samliv kan kjærligheten ofte støve litt ned. Mange kjærlighetsdikt har ifølge Kittang sitt opphav i *kjærlighetsmangelen* (Kittang 2012, 37–38), og i et uvanlig intimt dikt i Skredes diktning gir en slik mangel og avstand seg til kjenne, noe som fører diktjeget til handling:

Rosene

Smilande, sårt, sælt, hugheilt,
endeleg
skilde ho fyrste gong sine kne.

Etter mange trengselsår
mintest han brått dette på torget.
Heile byen med aviser, forlag, restaurantar
skrokk i hop til ein tom surr.
Einast ein blomehandel såg han etter,
kjøpte alle dei roser han kunne,
sende dei heim
og drog sjølv etter.

«Er du galen?
Kvifor har du kjøpt så mange?»
«Ja det skulle du berre ha visst, det!
Men det er ikkje vanlege roser, må du tru –
dei har vaksi i meg.»

No står dei og smiler som skjelmaktige
born i krokane
og kviskrar ein løyndom kvar ho går.
(Skrede 1952, 39)

Diktet er fortellende, en kjærlighetshistorie. Etter mange år der kjærligheten ikke akkurat har blomstret, minnes diktjeget plutselig det første intime møtet der hun møtte han med hele seg, smilende, sårt, modig og helhjertet. Vi ser diktjeget for oss der han befinner seg på torget, der noe plutselig vekker dette minnet til live, en duft eller noe han ser, kanskje? I det han husker på dette første erotiske møtet, forsvinner byen for han, den blir ubetydelig – aviser, forlag, restauranter blir uviktige og «ein tom surr». Han kjøper så mange roser han kan, og drar hjem til henne. Diktets innledende motiv er intimt, og i det videre skiller diktet seg også litt fra de andre kjærlighetsdiktene i det

at kvinnen selv får komme til orde, selv om hennes replikk er rimelig prosaisk: «Er du galen? / Kvifor har du kjøpt så mange?». Replikken hans er derimot en romantisk og personlig erklæring, han gir rosene fra sitt innerste, i djupet av han har disse rosene vokst, i den grobunnen som er deres kjærlighet og samliv, selv gjennom vanskelige og skrinne år. Rosene er ikke vanlige roser, de kan sees som et ønske om at mangelen skal opphøre, at avstanden mellom dem skal minskes. Han deler imidlertid ikke dette minnet med henne, det blir mellom han og rosene, som «smiler som skjelmaktige / born i krokane / og kviskrar ein løyndom kvar ho går». De mange rosene står i huset som vitner på at kjærligheten lever, til tross for trengselsår, og de speiler det smilet hun ga han i deres første intime møte. Kanskje gir ikke Skredes diktjegg direkte verbale uttrykk for voldsomme sinnsbevegelser og begjær, men kjærligheten er likevel en stødig og sterk kraft som springer fra jegets indre, og som vises gjennom det han gjør.

«Sterkar enn døden»

De fleste kjærlighetsdiktene er som vi har sett ganske nedtonete, enten det er apostrofiske tiltaler til et du, en beskrivelse av den elskende som tredjeperson eller episke hverdagsfortellinger. Det er likevel spesielt ett dikt som skiller seg ut, der liv, emosjoner og energi viser seg formmessig i både rytme og rim, og innholdsmessig i stil og ordvalg. Det er et kjærlighetsdikt i mer utvidet forstand, nemlig «Borna våre» (1952, 43–47). Diktet består av ni strofer, går kronologisk fra før barna blir født, via første skritt, knall, fall og kuler i panna, barnedød, til utferdstrang og foreldre som sitter igjen hjemme. I de første strofene ser vi ønsket om barn og kjærligheten mellom far og mor uttrykt, her i strofe 2:

Eitt heng enno fast i æva
bleikt som kvite bast å sjå;
andre kan ein gulltråd veva
gjennom flokken til og frå:
Far og mor er nær kvarandre,
dregne av sin djupe trong,

nær kvarandre, tindre tandre,
kjennest no for fyrste gong.
Gjev gaum, kvar ein klote som rullar i rømda.
no fer eg til jorda, no er eg i kjømda,
no får eg ei røyst og kan syngje min song

Det erotiske møtet mellom far og mor, mann og kvinne, omskrives i tredje strofe i mytologiske motiver, det er urtids arv, og voldsomme krefter:

Æva slår i bindingsbelet
løyndomsfullt som sjø mot strand;
sol og jord er med i spelet,
urtids arv i møy og mann.
Ånd og troll seg fram vil trengje,
altet strøymer, kimar sviv;
godt og vondt seg får vil sprengje,
grunnen skjelv i vonfullt viv.
All søte som stig gjennom dirrande lundar,
all blømande draum medan fuglane blundar
ber bod til ei mor med sitt spirande liv.

Det er både rytmen, ordvalget og det rytmiske, visuelle og tematiske bruddet i strofene som gjør at dette diktet er mer energisk og virker med mer kraft. Strofene er delt i 8 + 3 verselinjer, der bruddet både er rytmisk og visuelt. De første åtte versene følger en tung, taktfast trokéisk versefot, mens de tre siste verselinjene med sin trestavelses-takt, liksom springer avgårde. Diktet er en ubetinget kjærlighets-erklæring til barna, til det barnet som døde («og ei altfor tidleg grav») og de som lever, blir voksne og forlater hjemmet. Men kjærligheten omfatter også familien, livsløpet og livets gang. Det er helt andre ord vi møter i dette diktet enn i de foregående, der vi har sett at kjærligheten viser seg gjennom for eksempel å se idéen i den andre uten å svimle, som angen av noens hår eller som grå, god styrke. Her er det derimot djup trang, frø som svever, skjelvende viv, blomstrende drømmer og sødme som stiger. Kanskje er det lettere å uttrykke kjær-

lighet eksplisitt og i store ord når en ser kjærligheten som noe som er både historisk og genetisk betinget, der sol, jord og selve altet spiller med, enn i det personlige møtet mellom mennesker? Selv om dette diktet skiller seg ut i både energi, emosjoner og ordvalg, ser vi spor av forestillingen om idéen i mennesket, menneskets mål og natur, som vi kjenner igjen fra så mange andre dikt av Ragnvald Skrede. Mennesket har et driv i seg framover, barna «stemmer mot havet med håret for vinden» når foreldrene har gjort sin jobb.

Gjennom å lese et utvalg av Ragnvald Skredes lyrikk med særlig oppmerksomhet på kjærlighetsmotiv og forestillingen om menneskets grunnmalm – idéen i mennesket – har vi sett at det er en sammenheng mellom å finne fotfeste i djupet av seg selv, og å finne fotfeste hos den andre. Det å se hverandre, se idéen i hverandre og velge hverandre går igjen som avgjørende. Den eksplisitte kjærligheten er kanskje ikke det mest framtreddende motivet i Skredes diktning, men der kjærligheten opptrer, er det med den aller sterkeste kraft, som vi ser i niende og siste strofe av «Borna våre»: «Dei lever og andar i minnet og synet, / for sterkar enn døden som slår ned lik lynet / er kjærleikens fine, usynlege band.» (Skrede 1952, 47)

Litteratur

- Breidlid, Halldis og Tove Nicolaisen. 2011. *I begynnelsen var fortellingen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Culler, Jonathan. 2015. *Theory of the Lyric*. Cambridge/London: Harvard University Press.
- Hageberg, Otto. 2003. *Svidd sjel: Ein biografi om Ragnvald Skrede*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Kierkegaard, Søren. 1995. *Enten – Eller: I utvalg for nye lesere*. København: Ad Notam Gyldendal.
- Kierkegaard, Søren. 2016. *Sykdommen til døden*. Oversatt av Knut Johansen. Oslo: Oktober.
- Kittang, Atle. 2012. *Poesiens hemmelige liv*. Bergen: Fagbokforlaget
- Skrede, Ragnvald. 1949. *Det du ikkje veit*. Oslo: Aschehoug.
- Skrede, Ragnvald. 1952. *I open båt på havet*. Oslo: Aschehoug
- Skrede, Ragnvald. 1961. *Bak dei siste blånar*. Oslo: Aschehoug

RAGNVALD SKREDE OG KJÆRLIGHETEN

- Skrede, Ragnvald. 1962. *Frå kjelde til sjø*. Oslo: Aschehoug
- Skrede, Ragnvald. 1963. *Mellom romarar*. Oslo: Aschehoug
- Skrede, Ragnvald. 1966. *Grunnmalm*. Oslo: Aschehoug
- Skrede, Ragnvald. 1969. *Dikt i utval*. Skien: Noregs Boklag.
- Skrede, Ragnvald. 1970. *Vintersvale*. Oslo: Aschehoug
- Skrede, Ragnvald. 1973. *Gamaldans*. Oslo: Aschehoug
- Ulateig, Egil. 2003. *Korsfestelsen: Historien om Ragnvald Skede og Vågå*. Otta: Forlaget Reportasje.